

Artikelen

Arbeidsomstandigheden in kleine, middelgrote en grote bedrijven

I. Beckers en S.C.H.H.L. Lucassen

Over het algemeen hebben mensen in kleine bedrijven minder last van psychisch belastende factoren op het werk dan mensen in middelgrote en grote bedrijven. Zo wordt er in kleine bedrijven minder onder hoge tijdsdruk gewerkt en is men meer tevreden over de leidinggevers. De fysieke belasting die mensen onder vinden in grote en kleine bedrijven wijst niet eenduidig op een zwaardere belasting in grote of kleine bedrijven.

1. Psychische belasting

1.1 Tijdsdruk

In 2000 gaf bijna één op de drie werkenden aan regelmatig onder hoge tijdsdruk te werken. Hoe groter het bedrijf is waar mensen werken, hoe meer mensen zeggen onder tijdsdruk te moeten werken. In bedrijven waar minder dan tien werknemers werken, geeft nog geen twee op de tien werknemers aan regelmatig onder druk te moeten presteren. Bij bedrijven waar tussen de tien en honderd werknemers werken zegt 28 procent regelmatig onder hoge tijdsdruk te werken. Bij bedrijven waar minimaal honderd werknemers werken, gaat het om 35 procent. De verhouding tussen kleine, middelgrote en grote bedrijven is sinds 1996 steeds hetzelfde.

Staat 1
Werknemers naar regelmatig werken onder hoge tijdsdruk en grootteklasse bedrijf, 1996-2000

	1996	1997	1998	1999	2000
	%				
Totaal ¹⁾	31	32	33	33	31
Grootteklasse bedrijf					
1- 9 werknemers	19	21	20	22	19
10-99 werknemers	29	30	30	31	28
100 werknemers of meer	34	36	37	37	35

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

1.2 Controlemogelijkheden op het werk

Mensen kunnen tijdsdruk verschillend ervaren. Controlemogelijkheden op het werk, zoals zelf het werktempo kunnen bepalen en zelf verlof kunnen opnemen, kunnen de ervaren tijdsdruk beïnvloeden.

Ruim de helft van de werknemers kan zelf het tempo regelen waarin ze werken. Daarin verschillen kleine en grote bedrijven nauwelijks. In kleine bedrijven hebben werknemers iets vaker de mogelijkheid om zelf het werktempo te bepalen dan in grotere bedrijven. Dit is in overeenstemming met het gegeven dat mensen in kleine bedrijven minder vaak zeggen onder hoge tijdsdruk te moeten werken. Immers als werknemers zelf het tempo kunnen bepalen waarin ze werken, bepalen ze ook deels zelf hoe hoog de tijdsdruk is waaronder gewerkt wordt. Dat wil niet zeggen dat

mensen in kleine bedrijven minder hard werken. Wanneer werknemers zelf het werktempo bepalen, zal dat minder snel leiden tot het gevoel dat de tijdsdruk hoog is, dan wanneer men hard werkt omdat dat wordt opgelegd.

Gemiddeld kan 60 procent van de werknemers zelf bepalen wanneer ze verlof opnemen. Ook hier is nauwelijks verschil te zien tussen grote en kleine bedrijven. Van alle werknemers in kleine en grote bedrijven kan 62 procent zelf bepalen wanneer hij of zij verlof opneemt. In middelgrote bedrijven gaat het om 58 procent.

Staat 2
Werknemers naar controlemogelijkheden op het werk en grootteklasse bedrijf, 2000

	Zelf het werktempo kunnen regelen	Zelf verlof op kunnen nemen
	%	
Totaal ¹⁾	56	60
Grootteklasse bedrijf		
1- 9 werknemers	58	62
10-99 werknemers	56	58
100 werknemers of meer	55	62

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

1.3 Sfeer op het werk

Van alle werknemers vindt 84 procent de sfeer op het werk meestal goed. Tussen grote en kleine bedrijven zijn wat dat betreft geen verschillen zichtbaar. Wanneer mensen gevraagd wordt of ze tevreden zijn over de leiding op hun werk, geeft 77 procent van de werknemers in kleine bedrijven aan meestal tevreden te zijn over hun leidinggevende. In middelgrote en grote bedrijven gaat het om respectievelijk 72 en 69 procent. Hoe kleiner dus het bedrijf waar iemand voor werkt, hoe vaker men tevreden is over de leidinggevende.

Staat 3
Werknemers naar sfeer op het werk en tevredenheid met de leiding en grootteklasse bedrijf, 2000

	Sfeer op het werk meestal goed	Tevredenheid leiding (meestal tevreden)
	%	
Totaal ¹⁾	84	71
Grootteklasse bedrijf		
1- 9 werknemers	83	77
10-99 werknemers	84	72
100 werknemers of meer	84	69

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

Iets meer dan één op de tien werknemers geeft aan door het werk regelmatig in conflictsituaties met klanten, patiënten, leerlingen of burgers terecht te komen. Een voorbeeld is een verkeersagent die agressief wordt benaderd door iemand aan wie hij of zij een bekeuring wil geven.

In kleine bedrijven komt dit minder voor dan in middelgrote bedrijven. In middelgrote bedrijven komt dit weer minder voor dan in grote bedrijven. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de bedrijfstak waarin mensen werkzaam zijn. Met name in de gezondheidszorg, het onderwijs en het openbaar bestuur worden werkenden geconfronteerd met patiënten, leerlingen en burgers. Dit zijn bedrijfstakken met relatief veel grote bedrijven.

Staat 4
Werknemers naar conflictsituaties door het werk en grootteklasse bedrijf, 2000

	Conflictsituaties
	%
Totaal ¹⁾	12
Grootteklasse bedrijf	
1– 9 werknemers	7
10–99 werknemers	10
100 werknemers of meer	15

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

2. Fysieke belasting

2.1 Kracht zetten en lawaai op de werkplek

Ruim twee op de tien werknemers in Nederland moet regelmatig kracht zetten tijdens het werk. In kleine en middelgrote bedrijven wordt vaker lichamelijk zware arbeid verricht dan in grote bedrijven. Dit hangt waarschijnlijk samen met de aard van de werkzaamheden. Met name de landbouw en visserij kent veel kleine bedrijven en de bouw veel middelgrote bedrijven. In deze sectoren wordt regelmatig kracht gezet. In sectoren met relatief veel grote bedrijven, bijvoorbeeld financiële instellingen en openbaar bestuur, komen meer kantoorbanen voor, waar krachtzetten niet zo'n groot probleem zal zijn.

In de periode 1996–2000 is het percentage mensen dat regelmatig kracht moet zetten op het werk licht afgenomen. Deze afname komt voor rekening van kleine en de middelgrote bedrijven. Bij de grote bedrijven is het percentage mensen dat regelmatig kracht moet zetten niet afgenomen in deze periode.

Staat 5
Werknemers naar kracht zetten en grootteklasse bedrijf, 1996–2000

	1996	1997	1998	1999	2000
	%				
Totaal ¹⁾	24	23	22	22	22
Grootteklasse bedrijf					
1– 9 werknemers	29	28	27	26	25
10–99 werknemers	28	26	26	26	25
100 werknemers of meer	21	20	19	19	20

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

Eén op de tien werknemers in middelgrote en grote bedrijven heeft te maken met lawaai op de werkplek. In kleine bedrijven is dat veel minder vaak het geval. Daar heeft slechts zes procent van de werknemers regelmatig last van lawaai. Dit patroon is in de periode 1996–2000 niet veranderd.

Staat 6
Werknemers naar lawaai en grootteklasse bedrijf, 1996–2000

	1996	1997	1998	1999	2000
	%				
Totaal ¹⁾	10	10	9	9	10
Grootteklasse bedrijf					
1– 9 werknemers	7	7	7	7	6
10–99 werknemers	12	11	11	12	11
100 werknemers of meer	10	10	9	9	10

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

2.2 Werken achter een beeldscherm

Ruim vier van elke tien werknemers werkt regelmatig achter een beeldscherm. Naarmate het bedrijf groter wordt, werken er meer mensen achter een beeldscherm. Bij kleine bedrijven werken drie van de tien werknemers achter een beeldscherm. Bij middelgrote bedrijven gaat het om vier op de tien werknemers en bij grote bedrijven werkt gemiddeld de helft van de werknemers regelmatig achter een beeldscherm. Deze relatie tussen bedrijfsgrootte en beeldschermwerk is in de periode 1996–2000 niet gewijzigd. Ook dit heeft waarschijnlijk te maken met de aard van de werkzaamheden. In kleine bedrijven bleek vaker dan in grote bedrijven fysiek zwaar werk gedaan te worden. In bedrijfstakken met relatief veel grote bedrijven komen meer kantoorbanen voor, waarbij met een computer wordt gewerkt.

Staat 7
Werknemers naar beeldschermwerk en grootteklasse bedrijf, 1996–2000

	1996	1997	1998	1999	2000
	%				
Totaal ¹⁾	39	43	44	46	44
Grootteklasse bedrijf					
1– 9 werknemers	27	30	31	33	30
10–99 werknemers	34	36	38	38	39
100 werknemers of meer	45	49	50	52	50

¹⁾ Inclusief onbekenden.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

2.3 Ongevallen op het werk

Drie procent van de werknemers in Nederland maakt in de periode van één jaar tijd een bedrijfsongeval mee, waarbij ook letsel wordt opgelopen. Er is nauwelijks verschil tussen grote en kleine bedrijven voor wat betreft het meemaken van een bedrijfsongeval.

Staat 8
Werknemers naar bedrijfsongevallen en grootteklasse bedrijf, 2000

	Bedrijfsongeval meegemaakt ²⁾
	%
Totaal ¹⁾	3
Grootteklasse bedrijf	
1– 9 werknemers	2
10–99 werknemers	3
100 werknemers of meer	3

¹⁾ Inclusief onbekenden.

²⁾ Percentage mensen dat in de afgelopen 12 maanden één of meerdere bedrijfsongevallen heeft meegemaakt en als gevolg van het meest recente ongeval letsel heeft opgelopen.

Bron: Enquête beroepsbevolking.

Technische toelichting

Alle gegevens zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB

wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1% van de Nederlandse bevolking. Sinds oktober 1999 is de EBB een roterend panelonderzoek.

In de EBB wordt aan respondenten gevraagd in hoeverre zij op hun werk worden blootgesteld aan verschillende vormen van belasting. Deze gegevens over arbeidsomstandigheden zijn in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid verzameld.

De informatie die op deze manier wordt verzameld is een weergave van de beleving van respondenten. Wanneer twee personen op hun werk even vaak zware voorwerpen tillen, kan de een dat als belastend ervaren en de ander niet. In de vragenlijst zijn drie verschillende modules opgenomen. In deze modules worden vragen gesteld over respectievelijk fysieke belasting, psychische belasting en chemische en biologische belasting. Iedere respondent krijgt één van deze drie modules voorgelegd. Op deze manier kunnen er ieder jaar globale cijfers over al deze aspecten van arbeidsomstandigheden gegeven worden.

In dit artikel worden bedrijven met minder dan tien werknemers gerekend tot de kleine bedrijven, bedrijven met tussen de tien en honderd werknemers tot de middelgrote bedrijven, en bedrijven met minstens honderd werknemers tot de grote bedrijven.